

Maktens ensomhet. En nekrolog over Joseph Ratzinger

En mektig manns død utfordrer oss til å reflektere over hans levetid, over hans handlinger og innflytelse, hans beslutninger og følgesvenner, og hans personlige skjebne.

En nekrolog av *Florian Bruckmann*, oversatt av Torstein Seim, Reiner Schaufler og Lars O. Baumbusch, med tillatelse av forfatteren.

Først publisert 31.12.2022 i: www.feinschwarz.net/einsamkeit-der-macht

Joseph Ratzinger ble født i 1927 i såkalt enkle kår. Hans mor var kokke, faren var politimann i Bayern. Ratzinger gikk på skole i Traunstein. Som tenåring ble han *Flakhelfer* («luftvernhjelper») i München under annen verdenskrig, og han opplevde krigens slutt som rekrutt i et infanteriregiment. Etter krigen studerte han katolsk teologi i München og ble ordinert den 9. juni 1951, sammen med sin bror. Allerede i 1952 ble han dosent ved presteseminaret, han tok doktorgraden i 1953 og ble professor i 1957. Hans raske akademiske karriere som professor førte ham via Freising til Bonn, Münster og Tübingen, og til slutt til Regensburg. Han deltok som rådgivende teolog i Det annet vatikankonsil. Pave Paul VI utnevnte ham til erkebiskop av München-Freising i 1977, og allerede samme år ble han utnevnt til kardinal. I 1982 overtok han embetet som leder for Troskongregasjonen, før han selv ble valgt til pave i 2005. Som pave tok han navnet Benedikt. I slutten av februar 2013 trakk han seg fra alle sine verv, og har siden bodd mer eller mindre tilbaketrasket i Vatikanet.

Sjenert og sensitiv

I begynnelsen av hans virke skilte Ratzingers teologiske tilnærming seg ut ved at han valgte å undervise på ukonvensjonelt vis ved å stille spørsmål istedenfor å forelese på en neo-skolastisk måte. Det ble imidlertid raskt klart at den nokså sjenerte og sensitive Ratzinger ikke taklet de endringene som '68-bevegelsen medførte. Han ønsket nok frihet for tanken, men ikke frihet til et selvbestemt liv. Frykten for de endringer i samfunnet som en selvbevisst livsstil fører til, går som en rød tråd gjennom Ratzingers arbeid. Med den (ikke ubetydelige) makten han hadde til rådighet prøvde han å stoppe det han vurderte som samfunnets moralske forfall. Han forsvarte ikke bare sølibat for prestene, men også seksuallæren som ble knesatt i pave Paul VIs encyklika *Humanae vitae*, og uttalte seg mot forhold mellom mennesker av samme kjønn og ordinasjon av kvinner. Han avviste konsekvent enhver deltagelse fra den katolske kirkes side i rådgivning for gravide kvinner. Hans tilnærming til økumenikken var blandet; på den ene siden var han med på *Felleserklæringen om læren om rettferdiggjørelse* og deltok som pave i en protestantisk gudstjeneste i Erfurt, men samtidig nektet han å anerkjenne den protestantisk-lutherske kirken som kirke.

Legendarisk og ødeleggende

I et kommunistisk eller fascistisk diktatur er det bra om kirken kan fungere som en sterk og relevant motkraft med institusjonell styrke. Dessverre ble dette prinsippet overført til demokratiske forhold. Som konsekvens oppfattet Ratzinger det moderne samfunn med dets frihetsbevegelser som fiendtlig. Han vendte seg for eksempel mot den katolske teologen Hans Küngs kritikk av pavens ufeilbarlighet, og i møte med alle relativistiske tendenser holdt han fast på pavens absolutte åndelige og institusjonelle makt. På bakgrunn av erfaringene med kommunismen presset Ratzinger som leder av Troskongregasjonen konsekvent tilbake alle forsøk på fornyelse som kom fra frigjøringsteologien, til skade for kirken, ikke bare i Latin-Amerika. Hans anstrengelser for å unngå et skisma etter Det annet vatikankonsil er legendariske, men samtidig var hans vedvarende støtte til grunnleggelsen av det tradisjonalistiske Piusbroderskapet ødeleggende.

Alt i alt har bruken av dogmer i den romersk-katolske kirke vært stadig økende, og aldri før i historien har det doktrinære tankegodset stått sterkere og vært mer ugjennomtrengelig enn i Ratzingers levetid. Det er ikke bare *Den katolske kirkes katekisme*, utgitt i 1992, som tydelig vitner om dette. Det er beundringsverdig hvordan Ratzinger systematisk og stringent begrunner kirkens lære; samtidig er det skremmende hvor virkelighetsfjern den delvis er - og kanskje ikke en gang særlig katolsk. I alle fall har det blitt vanskeligere for "vanlige troende" å følge sin egen samvittighet og å lytte til budskapet fra Den hellige ånd i sitt eget trosliv. Det er åpenbart at den romersk-katolske kirken selv har blitt sterkt forandret på dette punktet gjennom sin kontinuerlige kamp mot de globale samfunnsmessige forandringer, noe som har ført til en tendens til å detaljstyre alt og alle fra Roma. I løpet av de siste tiårene har mange katolikker gjennomgått en forandring i sitt livssyn som er blitt stemplet som å være mot den katolske lære - helt i tråd med holdningene til Johannes Paul II og hans leder av Troskongregasjonen og senere etterfølger Benedikt XVI. Vatikanet syntes stadig å bli mer mistenksomt overfor forholdene på grasrota. Et fremvoksende, mer selvstendig trosliv førte til en flom av publikasjoner og regler fra Roma, som ikke bare omfattet spørsmål om tro og moral. Istedenfor å håndtere de opplagte utfordringene på en bevisst og modig måte, ble det hevdet at det ikke var mulig å gjennomføre endringer i et verdensomfattende kirkesamfunn, dessuten ble det påstått at kirken ikke hadde myndighet til å endre noe. Mistillit og frykt for forandring er i seg selv de største endringene som har funnet sted i kirken de siste tiårene.

En viss naivitet

Som mange av sine kolleger måtte også Ratzinger både som erkebiskop og som leder av Troskongregasjonen håndtere overgrepssaker. Hadde han elsket evangeliet, ville han ha henvendt seg til ofrene; hadde han elsket kirken som institusjon, ville han kastet overgriperne på dør. Som så mange andre beslutningstagere gjorde han ingen av delene, og avla dermed et slående vitnesbyrd om inkompetanse, siden tydelig lederskap innebærer at personalansvaret ivaretas og ikke gjemmes bort i institusjonelle beslutningsprosesser. Den som har beslutningsmakt i personalspørsmål, må bruke den og bør ikke skjule seg bak en institusjonell ansvarsfraskrivelse.

Til tross for alle sine representasjonsplikter og administrative oppgaver har Ratzinger alltid lagt stor vekt på å skrive egne teologiske tekster. Selv gikk han ut fra at tekstene hans overbeviste gjennom

argumentasjonen alene. Også dette viser en viss naivitet i hans forståelse av innflytelse og makt, fordi virkningen av Jesus-bøkene som han skrev under sitt pontifikat, også skyldtes og stadig skyldes hans maktposisjon som overhode for den katolske kirken.

Ratzinger har alltid vært velvillig innstilt til den ortodokse kirken. Han holdt også god kontakt med representanter for det mosaiske trossamfunnet, noe som likevel ikke hindret ham i å tråkke i salaten idet han gjeninnførte den gamle, såkalte tridentinske messen med dens antisemittiske elementer. I tillegg ble hans tale i Regensburg med et middelaldersk islamkritisk sitat dårlig mottatt av mange muslimer.

Hans ideer om kirkens tilbaketrekning fra verden ville nok fått større virkning om han hadde forlatt Vatikanstaten og bygget et beskjedent (administrativt?) senter i et industriområde i en av de romerske forstedene. Det har utvilsomt vært en stor utfordring for pave Frans at han i mange år måtte leve og "herske" sammen med en avgått pave, som han sannsynligvis følte seg personlig knyttet til. Frans, den første jesuitten som er blitt pave, er en karismatisk og barmhjertig leder, egenskaper som hans distanserte forgjenger ofte viste mangel på. Fremtiden vil vise om katolisismens vitalitet kan temmes av Vatikanet eller om den fortsetter å utvikle seg på grasrota. Til tross for all sin professorale lærdom vil Joseph Ratzinger nok heller bli husket som leder for Troskongregasjonen og som pave, en pave som hadde et skeptisk forhold til mange av sine samtidige. Han forsvarte og videreførte en tradisjonell utgave av sin romersk-katolske kirke - som likevel vil forandre seg videre. Det blir spennende å se hvordan hans virke og verk vil bli vurdert i fremtiden.

Forfatter: Florian Bruckmann er professor i katolsk teologi ved Institutt for katolsk teologi ved Europa-Universitet i Flensburg.